

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МАЙНА У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Щербина В. С.,

доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, завідувач відділу правових проблем підприємництва НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України

В статті розглядаються особливості правового режиму майна у Збройних Силах України та характеризуються його окремі елементи.

Ключові слова: військове майно, правовий режим, облік військового майна, оренда військового майна, списання військового майна.

Особливості правового режиму майна*, закріпленого за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, визначено законами України від 21 вересня 1999 р. «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [1] та «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» [2] і деталізовано нормами низки підзаконних нормативно-правових актів.

Як встановлено ст. 1 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України (далі – військові частини). У зв'язку з цим викликає подив відсутність серед об'єктів управління державної власності, визначених ч. 1 ст. 3 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» від 21 вересня 2006 р. [3], такого виду майна як військове, тим більше, що управління таким майном зі сфери дії зазначеного Закону не вилучено.

З урахуванням викладеного пропонуємо доповнити ч. 2 ст. 3 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» абзацом третім такого змісту: «Особливості управління майном, закріпленим за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, визначаються Законом України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України».

До військового майна належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо.

З порівняльного аналізу назви закону та наведеного визначення можна дійти двох діаметрально протилежних висновків: 1) законодавець ототожнює поняття майна у Збройних Силах і військового майна; 2) майно у Збройних Силах включає крім військового майна ще й інші види майна. Очевидно, що правильним слід вважати перший висновок, оскільки зміст наступних статей закону не дає підстав виділити у складі майна Збройних Сил «невійськове майно».

Такий висновок, на нашу думку, не спростовується навіть положеннями ч. 2 ст. 14 Закону України «Про Збройні Сили України» від 6 грудня 1991 р. [4], згідно з якою земля, води, інші природні ресурси, закріплені за військовими частинами, військовими навчальними закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, є державною власністю, належать їм на праві оперативного управління. Більше того, оскільки зазначена норма суперечить ст. 13 Конституції України, відповідно до якої

земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу, вона має бути приведена відповідно до положень Конституції України.

До цього додамо, що ч. 2 ст. 3 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» визначає момент набуття майном характеру військового майна** – з моменту надходження майна до Збройних Сил України і закріплення його за військовою частиною Збройних Сил України, не роблячи при цьому жодних винятків щодо окремих видів майна.

Нечіткість законодавчого визначення моменту набуття майном характеру військового, який пов'язується з розділеними у часі діями: 1) надходженням майна до Збройних Сил України, 2) закріпленням його за військовою частиною – призвело до висновку, що майно, яке надходить до Збройних Сил України, набуває спеціального статусу військового майна з моменту закріплення його за військовою частиною, а точніше, з прийняттям органом військового управління відповідного рішення про закріплення [5, с. 118]. Такий висновок є помилковим, оскільки, поперше, Міністерство оборони України як центральний орган управління Збройних Сил України здійснює відповідно до закону управління військовим майном, у тому числі закріплює *військове майно* (курсив наш – В. Щ.) за військовими частинами (ч. 2 ст. 2 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України»); подруге, відповідно до п. 3 Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1225 [6], Міністерство оборони як центральний орган управління Збройних Сил закріплює згідно із законодавством *військове майно* (курсив наш – В. Щ.) за військовими частинами на праві оперативного управління, про що ним видаються відповідні акти. Таким чином, із наведених норм випливає, що характеру військового майна майно набуває з моменту його надходження до Збройних Сил України, а закріплення його за конкретною військовою частиною визначає суб'єкта права оперативного управління зазначеним майном.

Навіть у разі якщо військове майно передається підприємствам (установам) незалежно від форми власності

** Вжитий у назві ст. 3 та ч. 2 ст. 3 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» термін «статус військового майна» ми вважаємо некоректним, а тому свідомо замінюємо його у даному випадку терміном «характер військового майна», хоч у контексті управління об'єктами державної власності щодо військового майна цілком виправданим може бути вживання терміна «вид майна».

* Щодо поняття та змісту правового режиму майна див.: Щербина В. Поняття та зміст правового режиму майна суб'єктів господарювання // Юридична Україна. – 2007. – № 1. – С. 70–78.

для проведення ремонту, освоєння ремонту, модернізації, дослідження технічного стану, спеціальних перевірок, зберігання, воно обліковується у військових частинах, за якими воно закріплене. Про умови передачі та повернення військового майна зазначається у відповідних договорах.

Визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про власність», ч. 1 ст. 39 якого встановлювала, що майно, яке є державною власністю і закріплене за державною установою (організацією), яка перебуває на державному бюджеті, належить їй на праві оперативного управління, і відсутність у ЦК України таких правових титулів як право господарського відання і право оперативного управління породжує питання щодо правового титулу, на якому військове майно закріплюється за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України. На перший погляд може здатися, що цей недолік компенсується нормами ГК України, в статтях якого неодноразово вживається термін «право оперативного управління», проте не слід забувати, що ГК України регулює відносини щодо організації і здійснення господарської діяльності, тому у Кодексі йдеться про право оперативного управління майном, закріпленим за суб'єктами господарювання. Військові частини, заклади, установи та організації Збройних Сил України можуть підпадати під ознаки суб'єкта господарювання лише у тому разі, якщо вони зареєстровані як суб'єкти господарської діяльності у Збройних Силах [7].

Стосовно інших (не зареєстрованих як суб'єкти господарювання) військових частин правовий титул військового майна визначається положеннями ч. 2 ст. 14 Закону України «Про Збройні Сили України» та ч. 1 ст. 3 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», згідно з якими військове майно закріплюється за військовими частинами Збройних Сил України на праві оперативного управління (з урахуванням особливостей, передбачених ч. 2 ст. 3 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України»).

Разом з тим слід зазначити, що організаційно Збройні Сили України складаються з органів військового управління, об'єднань, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій (ч. 3 ст. 3 Закону України «Про Збройні Сили України»). Правовий режим військового майна (в тому числі правовий титул його закріплення) визначений законом лише щодо *військових частин* (цим терміном охоплюються як власне військові частини, так і заклади, установи та організації Збройних Сил України). Що стосується органів військового управління, об'єднань і з'єднань, то відсутність в законодавстві норм щодо можливості закріплення за ними військового майна є, на нашу думку, прогалиною у визначенні правового режиму майна у Збройних Силах України.

Як відомо, управління об'єктами державної власності відповідно до закону здійснює Кабінет Міністрів України (п. 5 ст. 116 Конституції України, п. 1 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [8], ст. 4, 5 Закону України «Про управління об'єктами державної власності»). Згідно з ч. 1 ст. 2 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» до компетенції Кабінету Міністрів України належить вирішення питань щодо забезпечення Збройних Сил України військовим майном, а також визначення порядку вилучення і передачі його до сфери управління центральних або місцевих органів вико-

навчої влади, інших органів, уповноважених управляти державним майном, самоврядним установам і організаціям та у комунальну власність територіальних громад сіл, селищ, міст або у їх спільну власність (за згодою відповідних органів місцевого самоврядування з дотриманням вимог Закону України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності») з урахуванням того, що озброєння та бойова техніка можуть передаватися лише до військових формувань, існування яких передбачено законом.

Управління військовим майном, включаючи закріплення його за військовими частинами, прийняття рішення щодо перерозподілу цього майна між військовими частинами здійснює Міністерство оборони України. Відповідно до Положення про Міністерство оборони України, затвердженого Указом Президента України від 6 квітня 2011 р. [9], Міністерство оборони, зокрема:

- надає згоду або відмовляє в наданні згоди на відчуження майнових об'єктів, що належать до основних фондів підприємств, установ і організацій, які належать до сфери управління Міноборони України, а також на передачу в заставу цілісних майнових комплексів підприємств, будівель та споруд, що належать до сфери управління Міноборони України, його структурних підрозділів;

- утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи та організації, затверджує їх положення (статут), в установленому порядку призначає на посади та звільняє з посад їх керівників, формує кадровий резерв на посади керівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міноборони України;

- здійснює у межах повноважень інші функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Міноборони України;

- реєструє військові частини як суб'єкти господарської діяльності;

- веде облік об'єктів державної власності, які належать до сфери управління Міноборони України;

- утримує в належному стані та організовує експлуатацію об'єктів військового призначення;

- затверджує порядок списання військового майна;

- здійснює в установленому порядку відчуження військового майна, передачу його до сфери управління центральних чи місцевих органів виконавчої влади, інших органів, уповноважених управляти державним майном, самоврядним установам та організаціям, які провадять діяльність в інтересах національної безпеки і оборони, та в комунальну власність, готує пропозиції щодо зміни цільового призначення земельних ділянок Збройних Сил.

Особливості правового режиму військового майна знаходять свій вияв у тому, що облік, інвентаризація, зберігання, списання, використання та передача військового майна здійснюються у спеціальному порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України. Водночас загальні положення стосовно зазначених дій регулюються ст. 4–6 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України».

Так, військові частини ведуть облік закріпленого за ними майна у кількісних, якісних, обліково-номерних та вартісних показниках і враховують по відповідних службах – продовольчій, речовій, квартирно-експлуатаційній, пально-мастильних матеріалів тощо.

У такому порядку ведеться облік майна, закріпленого за підпорядкованими військовими частинами, у службах

забезпечення органів військового управління, органах квартирно-експлуатаційної служби Збройних Сил України, на які покладаються завдання щодо забезпечення військових частин майном відповідно до затверджених норм та організації його ефективного використання.

Положенням про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1225 [10], зокрема встановлено, що облік військового майна ведеться з метою отримання даних про його наявність, втрату, нестачу, рух, вартість та якісний (технічний) стан, необхідних для організації матеріально-технічного забезпечення військових частин, встановлення належного контролю за умовами зберігання, доцільністю та ефективністю його використання (витрачання), а також з метою підготовки даних для складення облікових документів та державної статистичної звітності. Обліку підлягає все військове майно незалежно від його призначення та джерел надходження. Облік військового майна повинен бути своєчасним, достовірним і точним.

Облік військового майна ведеться шляхом запису (відображення) в книгах (картках) обліку, інших матеріальних носіях інформації (далі – облікові документи) даних про кількість, якісний (технічний) стан, облікові та заводські номери, вартість (ціну) військового майна, а також про його рух, втрату та нестачу. Кількісний облік військового майна ведеться в натуральних показниках і відповідних одиницях виміру, а вартісний – в національній валюті України. Вартість військового майна станом на момент його надходження до сфери управління Міноборони визначається за його закупівельною ціною або за вартістю (ціною), зазначеною в укладених на його виготовлення та поставку договорах.

Вартість військового майна, що перебуває у військових частинах і закріплене за ними на праві оперативного управління, визначається за Методикою визначення залишкової вартості майна Збройних Сил України та інших військових формувань, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 28 травня 1998 р. № 759, за винятком випадків, коли вартість військового майна визначається на підставі звіту про оцінку майна, складеного відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2007 р. [11].

Спеціальний порядок встановлено законодавством і щодо списання військового майна, яке відповідно до ч. 3 ст. 4 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» за актами технічного стану та інспекторськими посвідченнями провадиться командирами військових частин і посадовими особами органів військового управління відповідно до їх компетенції в порядку, встановленому Міністерством оборони України.

Проте Положенням про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах України наскільки докладно врегульовано порядок списання військового майна, що Міністерством оборони України порядок, щодо якого йдеться в ч. 3 ст. 4 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», не встановлювався.

Згідно з Положенням списання військового майна, закріпленого за військовими частинами, здійснюється у разі:

- набуття непридатного стану (за неможливості або економічної недоцільності його відновлення і використання);

- убутку в межах затверджених норм;

- втрати чи нестачі;

- використання на виробничі, господарські та експлуатаційні потреби в межах установлених норм, у тому числі на підготовку зброї (боєприпасів) до зберігання або застосування, виготовлення сумішей, проведення аналізу, виконання будівельних та будівельно-монтажних робіт;

- знесення будівель і споруд через недоцільність їх використання та з метою будівництва на їх місці нових об'єктів.

Закінчення установленого терміну служби військового майна не може бути підставою для його списання, якщо це майно ще придатне для використання за цільовим призначенням і подальше використання такого майна не заборонено відповідною документацією заводів-виробників або нормативно-правовими актами і нормативними документами Міноборони. Списання військового майна проводиться за актами якісного (технічного) стану, інспекторськими посвідченнями та за актами списання.

За *актами якісного (технічного) стану* списується:

- військове майно, яке обліковується за обліково-номерними, якісними (технічними) показниками і набуло непридатного стану після закінчення установлених термінів його служби (носіння, використання), вироблення технічного ресурсу, проведення випробувань або дослідних робіт, а також із закінченим терміном зберігання в запасі (резерві) за неможливості його ремонту або використання за цільовим призначенням;

- військове майно безстрокового використання, яке набуло непридатного стану у процесі експлуатації, за неможливості його подальшого використання за цільовим призначенням;

- лікарські засоби (в тому числі наркотичні, психотропні та отруйні), імунобіологічні препарати та хімічні реактиви, які набули непридатного стану.

Втрачене або знищене військове майно та його нестача, а також майно, яке обліковується за обліково-номерними, якісними (технічними) показниками і набуло непридатного стану раніше установленого терміну його служби, носіння (використання), вироблення технічного ресурсу, якщо згідно із законодавством заподіяна шкода повністю або частково відноситься на рахунок держави за неможливості відшкодування його повної або часткової вартості за рахунок винних осіб, списується за *інспекторськими посвідченнями*.

За *актами списання* списується військове майно, яке не обліковується за обліково-номерними, якісними (технічними) показниками і набуло непридатного стану, майно, використане за встановленими нормами на регламентні роботи, технічне обслуговування, витрачене на виробничі, господарські та експлуатаційні потреби, будівлі і споруди, що підлягають знесенню через недоцільність їх використання, а також убуток військового майна та інше майно, яке не списується за актами якісного (технічного) стану, за інспекторськими посвідченнями і набуло непридатного стану.

Законом України від 15 березня 2011 р. Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» доповнено статтею 6¹, що регулює *порядок утилізації військового майна*, тобто проведення організаційних, наукових, технічних, економічних, екологічних, санітарних, протиепідемічних та інших робіт (заходів), що забезпечують переробку військового майна.

Відновлені в ході таких робіт (заходів) компоненти військового майна, зокрема агрегати, системи, вироби або елементи, після ремонту чи модернізації та приймання їх в установленому порядку можуть використовуватися за призначенням відповідно до закону.

Державний контроль за утилізацією військового майна здійснюється Міністерством оборони України, іншими органами державної влади відповідно до закону, в тому числі шляхом:

- перевірки, ревізії, огляду та обстеження суб'єкта господарювання, що проводить утилізацію;
- огляду території або приміщення, які використовуються для провадження господарської діяльності, і ознайомлення з відповідними документами.

Певні вимоги пред'являються і щодо зберігання та використання військового майна. Відповідно до Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах військово майно зберігається з дотриманням вимог, передбачених документацією заводів-виробників. Умови зберігання цього майна повинні забезпечувати збереження його належного якісного (технічного) стану, виключати можливість втрати та відповідати вимогам вибухопожежобезпеки.

Експлуатація військового майна повинна здійснюватися відповідно до вимог документації заводів-виробників. Порядок зберігання, використання і технічного обслуговування військового майна визначається статутами Збройних Сил, зазначеним Положенням, нормативно-правовими актами і нормативними документами Міноборони та документацією заводів-виробників.

Для забезпечення постійного державного контролю за наявністю, якісним станом і ефективністю використання військового майна, закріпленого за військовими частинами Збройних Сил України, щорічно проводиться його інвентаризація згідно з Положенням про інвентаризацію військового майна у Збройних Силах, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 3 травня 2000 р. № 748 [12].

Встановлений зазначеним Положенням порядок проведення інвентаризації військового майна охоплює, зокрема: а) встановлення строків проведення планової інвентаризації за видами майна; б) підстави проведення позапланової інвентаризації; в) порядок утворення і повноваження інвентаризаційної комісії та її дії щодо проведення інвентаризації; г) порядок складання та зміст інвентаризаційних описів.

Інформацію про результати інвентаризації за минулий рік Міністерство оборони України надсилає до Кабінету Міністрів України у першому кварталі поточного року. Форма і порядок звітності за результатами інвентаризації встановлюються Державним комітетом статистики України за погодженням з Міністерством оборони України та центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики.

Важливим для сучасних умов діяльності Збройних Сил України є такий елемент правового режиму їх майна як його відчуження, основні положення щодо якого містить ст. 6 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України».

Згідно з цією статтею відчуження військового майна здійснюється Міністерством оборони України через уповноважені Кабінетом Міністрів України підприємства та організації, визначені ним за результатами тендеру, після його спи-

сання, за винятком майна, що є придатним для подальшого використання, але не знаходить застосування у повсякденній діяльності військ, надлишкового майна, а також цілісних майнових комплексів та іншого нерухомого майна. Рішення щодо його відчуження приймає Кабінет Міністрів України за поданням Міністерства оборони України.

Порядок відчуження військового майна визначено постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил» від 28 грудня 2000 р. № 1919 [13].

До військового майна, яке може бути предметом відчуження, належать цілісні майнові комплекси, у тому числі військові містечка, будинки, споруди та інше нерухоме майно, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боеприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо.

На відміну від Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» зазначена постанова Кабінету Міністрів розрізняє поняття «відчуження» і «реалізація». Так, відчуження військового майна – це його вилучення із Збройних Сил у результаті його реалізації через уповноважені підприємства (організації), а реалізація військового майна – це господарська операція, що здійснюється уповноваженим підприємством (організацією) згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на військово майно іншим юридичним або фізичним особам на платній або компенсаційній основі.

Реалізація військового майна здійснюється уповноваженими підприємствами (організаціями) – суб'єктами підприємницької діяльності, яким в установленому порядку рішенням Кабінету Міністрів України надані повноваження на реалізацію військового майна на внутрішньому та/або зовнішньому ринку.

Кошти, одержані від реалізації військового майна, зараховуються до Державного бюджету України та використовуються виключно на потреби оборони відповідно до кошторису Міністерства оборони України. Кошти, що надходять від реалізації продуктів утилізації озброєння, військової техніки і боеприпасів, зараховуються до Державного бюджету України та згідно із законом про Державний бюджет України на відповідний рік використовуються для фінансування заходів з утилізації озброєння, військової техніки і боеприпасів.

Деякими особливостями характеризується і правовий режим військового майна, що передається в оренду. Особливості передачі в оренду рухомого та нерухомого майна у Збройних Силах України визначені, зокрема, ст. 7 Закону України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України», відповідно до якої військовій частині можуть передавати без шкоди бойовій та мобілізаційній готовності закріплене за ними рухоме та нерухоме військово майно в оренду юридичним і фізичним особам.

Порядок надання дозволу військовим частинам на передачу закріпленого за ними рухомого та нерухомого майна в оренду встановлено постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання дозволу військовим частинам Збройних Сил на передачу закріпленого за ними рухомого та нерухомого майна в оренду» від 11 травня 2000 р. № 778 [14].

Відповідно до цього Порядку дозвіл на передачу юридичним і фізичним особам закріпленого за військовими частинами рухомого та нерухомого військового майна в оренду, за винятком озброєння, боєприпасів, бойової та спеціальної техніки, надається військовим частинам, зареєстрованим як суб'єкти господарської діяльності у Збройних Силах, за умови, що це не заподіюватиме шкоди їх бойовій та мобілізаційній готовності (не впливатиме на повноту, своєчасність та якість виконання поставлених перед військовими частинами завдань у мирний та воєнний час).

Передача військового майна в оренду юридичним і фізичним особам здійснюється виключно на конкурсній основі з урахуванням необхідності підтримання на належному рівні бойової та мобілізаційної готовності. Умови та порядок проведення конкурсів визначаються Фондом державного майна України за погодженням з Міністерством оборони України.

Оцінка вартості майна, що підлягає передачі в оренду, проводиться комісіями, до складу яких входять фахівці (уповноважені особи) Міністерства оборони України або іншого органу військового управління та Фонду державного майна України чи його регіонального відділення (представництва) за методикою, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Акт оцінки майна, яке передається в оренду, погоджується з Фондом державного майна України чи його регіональним відділенням (представництвом) і затверджується Міністерством оборони України.

Ще один аспект, що характеризує особливості правового режиму майна у Збройних Силах, пов'язаний з експортом металобрухту.

Як встановлено ч. 3 ст. 9 Закону України «Про металобрухт» від 5 травня 1999 р. [15], експорт металобрухту, який утворився у військових частинах, військових установах, військових навчальних закладах Збройних Сил України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, перелік якого затверджується Кабінетом Міністрів України, забороняється. Експорт списаних на металобрухт агрегатів машин, кораблів, плавзасобів, військової техніки, рухомого складу залізничного транспорту в нерозібраному стані забороняється.

Оскільки зазначена частина ст. 9 Закону містить дві норми – одну щодо заборони експорту металобрухту, який утворився у військових частинах, відповідно до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України, а другу – щодо заборони списаних кораблів і плавзасобів у нерозібраному стані, постає питання: чи стосується норма, вміщена у другому реченні ч. 3 ст. 9 Закону України «Про металобрухт» лише кораблів і плавзасобів, що є військовою технікою, чи встановлена заборона експорту стосується усіх без винятку кораблів і плавзасобів незалежно від форми власності і організаційно-правової форми суб'єктів господарювання.

Логічне і граматичне тлумачення норми, вміщеної у другому реченні ч. 3 ст. 9 Закону України «Про металобрухт», дає підстави для висновку, що йдеться в цьому реченні про кораблі і плавзасоби, що не є військовою технікою, оскільки військова техніка у цьому реченні зазначена як окремих вид майна.

Крім того, у Переліку видів металобрухту, що утворився у військових частинах, військових установах, військових навчальних закладах Збройних Сил та інших військових формуваннях, експорт якого забороняється, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада

2001 р. № 1595 [16], названо металобрухт, що утворився при розібранні такої списаної техніки як кораблі і плавзасоби.

Таким чином, відповідно до Закону України «Про металобрухт» і названого Переліку... експорт металобрухту, що утворився у військових частинах при розібранні такої списаної техніки як кораблі і плавзасоби, взагалі забороняється, тоді як інші кораблі і плавзасоби (що не є військовою технікою), списані на металобрухт, можуть експортуватися лише в розібраному стані.

Проведене дослідження правового режиму майна у Збройних Силах України свідчить про те, що законодавством досить докладно врегульовано відносини, що визначають: а) структуру зазначеного майна; б) порядок формування майнової бази військових частин, військових установ, військових навчальних закладів Збройних Сил та інших військових формувань; в) правовий титул, на якому майно належить зазначеним суб'єктам; г) порядок обліку військового майна; г) порядок використання майна у процесі господарської діяльності у Збройних Силах України; д) порядок відчуження військового майна тощо.

Разом з тим існує проблема подальшого вдосконалення законодавства, що встановлює правовий режим майна у Збройних Силах України, на деякі шляхи розв'язання якої зверталася увага в цій статті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 21 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 48. – Ст. 407.
2. Закон України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» від 21 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 48. – Ст. 408.
3. Закон України «Про управління об'єктами державної власності» // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 46. – Ст. 456.
4. Закон України від 6 грудня 1991 р. «Про Збройні Сили України» від 21 вересня 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 108.
5. Іванов С. О. Правовий режим майна, закріпленого за військовими частинами // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2004. – № 1-2. – С. 118–119.
6. Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 32. – Ст. 1366.
7. Порядок реєстрації військових частин як суб'єктів господарської діяльності у Збройних Силах. Затверджено постановою Кабінету Міністрів від 3 травня 2000 р. № 749 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 18. – Ст. 752.
8. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 7 жовтня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 9. – Ст. 58.
9. Положення про Міністерство оборони України. Затверджено Указом Президента України від 6 квітня 2011 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29. – Ст. 1240.
10. Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1225 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 32. – Ст. 1366.

11. *Закон України* «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2007 р. // *Офіційний вісник України*. – 2001. – № 34. – Ст. 1577.

12. *Положення* про інвентаризацію військового майна у Збройних Силах. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 травня 2000 р. № 748 // *Офіційний вісник України*. – 2000. – № 18. – Ст. 751.

13. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил» від 28 грудня 2000 р. № 1919 // *Офіційний вісник України*. – 2001. – № 1-2 (частина 1). – Ст. 26.

14. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про за-

твердження Порядку надання дозволу військовим частинам Збройних Сил на передачу закріпленого за ними рухомого та нерухомого майна в оренду» від 11 травня 2000 р. № 778 // *Офіційний вісник України*. – 2000. – № 20. – Ст. 821.

15. *Закон України* «Про металобрухт» від 5 травня 1999 р. // *Офіційний вісник України*. – 1999. – № 21. – Ст. 937.

16. *Перелік* видів металобрухту, що утворився у військових частинах, військових установах, військових навчальних закладах Збройних Сил та інших військових формуваннях, експорт якого забороняється. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2001 р. № 1595 // *Офіційний вісник України*. – 2001. – № 48. – Ст. 2148.

In the article the features of the legal mode of property in Military Powers of Ukraine are examined and his separate elements are characterized.

В статтє рассматриваются особенности правового режима имущества в Вооруженных Силах Украины и характеризуются его отдельные элементы.

ОСОБЛИВОСТІ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Полюхович В. І.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу юрисдикційних форм правового захисту суб'єктів приватного права НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України

У статті розглядаються основні вимоги та окремі питання ліцензування професійної діяльності на фондовому ринку, вносяться пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства в цій сфері господарських відносин.

Ключові слова: ліцензування, ліцензійні умови, професійна діяльність на фондовому ринку, види професійної діяльності, дерегуляція господарської діяльності.

Останніми роками проблеми правового регулювання ліцензування господарської діяльності були предметом неодноразового наукового дослідження українських вчених-юристів Е. Е. Бекірової, І. Д. Пастух, І. А. Шамрай, А. І. Шпомер [1]. Проте питанням ліцензування професійної діяльності на фондовому ринку не було приділено значної уваги.

Ліцензування професійної діяльності на фондовому ринку можна визначити як вид організаційно-господарських правовідносин, що виникають у зв'язку та у процесі надання дозволу на здійснення видів професійної діяльності на ринку цінних паперів шляхом видачі уповноваженим органом державної влади ліцензіату спеціального документа – ліцензії. Учасниками ліцензійних правовідносин є, з одного боку, господарюючі суб'єкти – професійні учасники фондового ринку, а з іншого – орган ліцензування – НКЦПФР, її територіальні органи, саморегульвні організації у визначених законом випадках. У часовому вимірі ці відносини існують з моменту подання суб'єктом господарювання пакета документів для отримання ліцензії до моменту припинення її дії.

Сучасний стан розвитку економічних відносин в Україні та на фондовому ринку, зокрема, передбачає створення і дотримання чітко врегульованої системи ліцензування діяльності професійних учасників ринку цінних паперів. Ліцензування професійної діяльності передбачає виконання певних ліцензійних умов. Умовами є низка специфічних вимог, яким мають відповідати господарюючі суб'єкти – претенденти на одержання дозволу працювати на фондовому ринку як професійні учасники. Для ліцензіатів висувуються вимоги до організаційно-правової форми, розміру власних коштів, рівня кваліфікації фахівців, подання визначеної реєстраційної форми та переліку

документів, можливості, необхідності або заборони поєднання видів професійної діяльності на фондовому ринку.

Згрупувавши існуючі ліцензійні умови, можна визначити, що порядок видачі ліцензії передбачає дотримання ліцензіатом таких основних обов'язкових вимог:

– ліцензія на здійснення виду професійної діяльності видається окремо на кожен вид діяльності (підвид професійної діяльності);

– ліцензіатом може бути виключно професійний учасник фондового ринку;

– отримання одним ліцензіатом ліцензій на більше ніж один вид професійної діяльності має відповідати нормам щодо можливості поєднання видів професійної діяльності;

– ліцензіат повинен відповідати вимогам законодавства, в тому числі ліцензійним умовам конкретного виду професійної діяльності, на який він подає заяву для отримання ліцензії.

Загалом порядок отримання ліцензій на здійснення професійної діяльності на фондовому ринку України врегульовано чинним законодавством на рівні законів України, підзаконних актів НКЦПФР. Проте при детальному дослідженні правового регулювання ліцензування мають місце як певні неузгодженості між діючими нормативними актами, так і потреба внесення змін в напрямі дерегуляції професійної діяльності на фондовому ринку. Тому запропонуємо новачі, які, на нашу думку, є необхідними при здійсненні ліцензування професійної діяльності на фондовому ринку України.

Так, в ст. 4 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» визначено одинадцять видів діяльності на фондовому ринку, задля здійснення яких необхідним є отримання ліцензії НКЦПФР. Десять з цих видів, відпо-